

## דוד צרי

## הערה בענין שיטת הרמב"ם בתכלת

שתי הלכות שנויות במחלוקת פסק הרמב"ם (הלכות ציצית, פרק א') בדין התכלת: הלכה אחת היא (הלכה ו') שמתוך שמונת חוטי הציצית (ארבעה כפולים) רק אחד צריך להיות תכלת, ושבעת האחרים לבן. הרמב"ם השיג עליו וכתב: "טעות הוא זה, אלא שנים של תכלת והששה לבנים".

בהלכה שלאחריה תאר הרמב"ם את אופן הכריכה: "ולוקח חוט אחד מן הלבן וכורך בו כריכה אחת על שאר החוטיין בצד הבגד ומניחו. ולוקח חוט התכלת וכורך בו שתי כריכות וקושר. ואלו השלש כריכות הם הנקראין חוליא. ומרחיק מעט ועושה חוליא שניה בחוט של תכלת לבדו. ומרחיק מעט ועושה חוליא שלישית וכן עד חוליא אחרונה שהוא כורך בה שתי כריכות של תכלת וכריכה אחרונה בלבן, מפני שהתחיל בלבן מסיים בו, שמעלין בקודש ולא מורידין. ולמה יתחיל בלבן? כדי שיהא סמוך לכנף מינה".

צווה עליו הרמב"ם: "זה הסדר אין לו שרש ולא ענף! ולמה יותר בתכלת מבלבן? שהוא (הלבן) מין כנף, וממנו מתחיל ובו מסיים! ובכריכותיו הוא ממעט?! אין זה כי אם שגיון גדול!" ומכאן עובר הרמב"ם לתאר את הכריכות העשויות לבן ותכלת. נראה בפשוטו של דבר, ששתי מחלוקות אלו חד הן.

אם נעיין בראש פרק זה, נראה כיצד מגדיר הרמב"ם את התכלת ואת הלבן: (הלכה א'): ענף שעושים על הבגד ממין הבגד (= "לבן") הוא הנקרא ציצית... (הלכה ב'): ולוקחין חוט צמר שנצבע כעין הרקיע וכורכין אותו על הענף. וחוט זה הוא הנקרא תכלת.

דהיינו ה"ציצית" (כלשון התורה "ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדורותם") היא ענף החוטים ממין הבגד (בלשון חז"ל "לבן"). על הציצית, היינו על הלבן, ציוותה תורה "ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת" כלומר יש לפתול (= לכרוך) חוט תכלת על ענף הלבן.

כיון שכך, מחד פסק הרמב"ם (על פי הספרי) שאין חוט תכלת בציצית פרט לזה הפותל אותה, כלומר זה שבו נעשות הכריכות. וממילא צריך שבעה חוטי לבן וחוט תכלת יחיד. מאידך ברור למה רוב הכריכות נעשות בתכלת, שכן ציווי "ועשו.. פתיל" אינו אלא "ועשו.. פתיל תכלת", ואין מקום לכריכות בלבן, פרט לראשונה ולאחרונה, והקפיד הרמב"ם להביא את הנימוקים לעשייתן מהגמרא משום שלכאורה אין להן מקום. הרמב"ם חלק על הבנה זו, וסבר שחוט התכלת הוא חלק מהציצית עצמה, והציווי משמעו "אחד מפתילי (=חוטי) הציצית יהא תכלת. לכן לדעתו יש חוט שלם (אחד מארבעה = שניים משמונה) של תכלת, ואילו הכריכות נעשות בשילוב של התכלת והלבן. דומני שיש למחלוקת זו "נפקא-מינות" נוספות, ואכמ"ל.

על פי דברי, מחדשי התכלת בדורנו, נראה לי שראוי להם להקפיד להטיל ציצית כאחת השיטות ולא בערוב שתיהן, דהיינו: אם יש לו חוט כליל תכלת - יכרוך כראב"ד וכשאר הראשונים, ואם יש לו חוט שחציו תכלת וחציו לבן יכרוך כשיטת הרמב"ם.

שלמה קסירר

## ספק בהלכות תפילין

התלבטתי במקרה שאדם מגלה פסול בתפילין בעוד הן עליו, למשל - שאינן צבועות שחור, האם יכול לצבוע או לתקן בעוד הן עליו או שמא צריך לחלצן, לתקן ואז להניחם?

לכאורה יש לומר, שיש בזה חילוק בין תפילין של יד לתפילין של ראש שהרי כך לשון הפסוק: "וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפות בין עיניך"<sup>1</sup> - הרי שבתפילין של יד המצווה היא הקשירה ובתפילין של ראש המצווה היא היותן עליו. כך גם נראה מלשון הרמב"ם בהקדמה להלכות תפילין, מזוהה וס"ת: מצות עשה אחת היא: "להיות תפילין על הראש", ומצות עשה נוספת היא: "לקשרם על היד". כך גם נראה מנוסח הברכות (למנהג האשכנזים) על של יד מברכים "להניח תפילין" - שזו הפעולה, ועל של ראש מברכים "על מצוות תפילין".

לפי זה נראה, שבתפילין של ראש יכול לתקן בעודן עליו, שהרי מצות היותן עליו תתקיים אח"כ. מה שאין כן בתפילין של יד, שמצותן בקשירה, יצטרך לחלצן, לתקן ולקשרם כהלכה.

ואמנם, בפרשת "קדש" מצאנו לשון: "והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך"<sup>2</sup>, בפרשת "והיה כי יביאך" מצאנו לשון: "והיה לאות על ירך ולטוטפות בין עיניך"<sup>3</sup>. נלמד מכאן, שבתפילין של יד שייכת גם המצווה של הויתן עליך, אבל מכל מקום יש בהן גם מצוות קשירה.

1 דברים ו', ח.  
2 שמות י"ג, ט.  
3 שם, טז.